



ЖУРНАЛ ИССЛЕДОВАНИЙ И РАЗВИТИЯ THE JOURNAL OF RESEARCH AND DEVELOPMENT ТАДҚИҚОТ ВА ТАРАҚҚИЁТ ЖУРНАЛИ

ISSN: 3030-3281. Volume 1, Issue-2, (February) 2024
Journal homepage: <https://imfaktor.com/index.php/tjrd>

MUXITDINOVA Sharifa Sayfullaevna

*Buxoro viloyati Buxoro shahridagi 30-umumta'lim maktabi
musiqqa madaniyati fani
o'qituvchisi*

RADJABOVA Nasiba Djalimovna

*Buxoro viloyati Buxoro shahridagi 30-umumta'lim maktabi
musiqqa madaniyati fani
o'qituvchisi*

6-7 SINF MUSIQA MADANIYATI DARSLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA ILG'OR PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING AHAMIYATI

ANNOTATSIYA

Ta'limga pedagogik texnologiyalarni tadbiiq etish bo'yicha amaliy tajribalarni o'rganish, kuzatish va tahlil qilish shuni ko'rsatmoqdaki, ta'limning deyarli barcha bo'g'inlarida mashg'ulotlarni interfaol metodlar asosida tashkil etish keng tus olmoqda. Bizningcha bu har bir darsda pedagogik texnologiyaning u yoki bu turini qo'llash kerak degan xulosani bermasligi kerak. Buning uchun o'qituvchi pedagogik texnologiyani tanlashda dars mavzusi, tuzilishi, o'quvchilarni qiziqishi, agar musiqa darslari bo'lsa ularni nazariy, amliy, ijrochilik imkoniyatlarini hisobga olgan holda qo'llashiga to'g'ri keladi.

Kalit so'zlar: pedagogik texnologiya, ta'lim jarayoni, metod, usul, interfaol metodlar, modellashtirilgan metodlar, musiqa madaniyati, dars.

Pedagogik texnologiyalarning obykti, predmeti, maqsad va vazifalari nimalardan iborat va ularni ta'lim jarayoniga tadbiiq etish qanday natija beradi va ta'lim mazmunini takomillashishiga qanday ta'sir ko'rsatadi degan savol har bir fanni o'qitilishida ko'ndalang qo'yilayotganligi bejiz emas.

Fan, texnika va axborot uzatish, almashish texnologiyalarini aql bovar qilmaydigan darajada tez va shiddatli rivojlanish jarayoni o'z navbatida ta'lim sohasida ham an'anaviy metodlarni yangicha zamonaviy va interfaol metodlar bilan boyitib borishni taqozo etmoqda. Xo'sh, interfaol, modellashtirilgan metodlar qaysi jihatlari bilan ustunlik kasb etmoqda? Uning qanday turlari, tarkibiy tuzilishi, o'quv jarayonlarini tashkil etish shakl va vositalari, ilgari mavjud bo'lgan o'qitish (ta'lim) metodlaridan nimasi bilan farqlanadi, uning samarasi nimalarda o'z isbotini topadi va uning monitoringi, baholash tizimi qanday olib boriladi degan savollarga har bir o'quvchi-murabbiy va pedagoglar tayyor bo'lishlari ular oldiga qo'yilayotgan eng muhim ijtimoiy buyurtma ekanligini anglash va bu savollarga javob berishga to'g'ri keladi.

Shu narsani ta'kidlash joizki, ta'lim-tarbiyaning sifati va samaradorligini ta'minlash o'quvchi yoki talabaning o'quv mazmunini o'zlashtirishiga yo'naltirilgan o'quv jarayonining to'g'ri, mazmunli, qiziqarli tashkil etilishi, bu jarayonda o'quvchi – talabalarni darsda oddiy tinglovchi emas, mashg'ulotni faol ishtirok etuvchisi, mustaqil top[shiriqlarni bajaruvchi, mustaqil va ijodiy fikrlovchi, o'z fikr mulohazalarini erkin ifoda eta oluvchi, o'z fikrlarini himoya qila oladigan faol shaxsga aylanishi muhim rol o'ynaydi.

Ko‘rinib turibdiki, ta‘lim jarayonini bunday tashkil etish eng avvalo, bo‘lg‘usi o‘qituvchilarni oily dargohlarda kasbga tayyorlash jarayonida inobatga olishni taqozo etadi. Shuning uchun oily ta‘limda faoliyat olib boruvchi professor – o‘qituvchilar o‘zi dars berayotgan fan bo‘yicha mashg‘ulotlarni texnologiyalashtirilgan shaklda olib borishi, shogirdlarini mazkur faoliyatga tayyorlab borishilozim bo‘ladi.

Ta‘limga pedagogik texnologiyalarni tadbiiq etish bo‘yicha amaliy tajribalarni o‘rganish, kuzatish va tahlil qilish shuni ko‘rsatmoqdaki, ta‘limning deyarli barcha bo‘g‘inlarida mashg‘ulotlarni interfaol metodlar asosida tashkil etish keng tus olmoqda. Bizningcha bu har bir darsda pedagogik texnologiyaning u yoki bu turini qo‘llash kerak degan xulosani bermasligi kerak. Ilg‘or pedagogik texnologiya qachon samarali bo‘ladi, u o‘quvchilar uchun qiziqarli, ularni faollashtiruvchi, mustaqil va ijodiy fikrlashga, mushohada qilishga yo‘naltira olsa. Buning uchun o‘qituvchi pedagogik texnologiyani tanlashda dars mavzusi, tuzilishi, o‘quvchilarni qiziqishi, agar musiqa darslari bo‘lsa ularni nazariy, amliy, ijrochilik imkoniyatlarini hisobga olgan holda qo‘llashiga to‘g‘ri keladi.

Pedagogik texnologiyalarni qo‘llashdan ko‘zlangan asosiy maqsad va vazifalar quyidagilarni ko‘zda tutadi: Tashkil etish, hamkorlikda (O‘qituvchi va o‘quvchi o‘zaro munosabatlari) ishlash, guruh bo‘lib, yakka holda ishlash, har bir o‘quvchining faolligini ta‘minlash, takomillashtirish, tahlil qilish, qiyoslash, umumlashtirish, xulosa chiqarish, nazorat qilish, baholash va hokazo.

Fanlarni o‘qitish jarayonida har bir o‘qituvchi pedagogik texnologiyalarni qo‘llash uchun quyidagi tayyorgarlik tizimi bo‘yicha ish tutishi maqsadga muvofiq bo‘ladi:

Mavzuni aniqlash, maqsadni to‘g‘ri qo‘yish, belgilash, mavzu yuzasidan o‘zlashtirish lozim bo‘lgan kalit so‘zlarni belgilash, vazifalarni 1,2,3,4.... belgilab olish, texnologik jarayon senariysini tuzib olish, individual ishlash, guruh (kichik guruh) va jamoa bo‘lib ishlash, butun jamoa bilan savol-javob, munozara, klaster, aqliy hujum va boshqalar, reglament, baholash, xulosalash.

Tayyor holdagi texnologiyalar avval tajriba-sinovdan o‘tgan va ijobiy (yuqori) samara berganlari o‘quv jarayoniga tadbiiq etiladi.

Hozirgi vaqtda o‘quv mashg‘ulotlarini loyihalashtirish va ayrim fanlargagina xos texnologiyalarni qo‘llashga ham e‘tibor kuchaymoqda. Xuddi shunday holatni musiqa mashg‘ulotlarini texnologiyalashtirish tajribasida ko‘rish mumkin. Bunga misol qilib ilg‘or pedagoglar tomonidan qo‘llanilayotgan “Konsert darslari”, “Viktorina darslari”, “Quvnoqlar va zukkolar darsi”, “Musiqiy sayohat”, “Men dirijyor”, “O‘ylab javob ber”, “Kimligini top”. “Enerjayzer”, Aqliy hujum”, To‘rt taraf”, “Debat”, “Mozayka”, “Zinama-zina”, “Ritmik o‘yin”, “Mo‘jizali qarsak o‘yini”, “Sehrli notalar sandig‘i”, “Men buyuk bastakor”, “Chala yozilgan musiqa maktubi”, “Quvnoq notalarni top”, “Bumerang”, “Charxpalak”, “Globoalfavit” kabi texnologiyalarni ko‘rsatish mumkin.

Mashg‘ulotlarni loyihalashtirish deganda nimalar ko‘zda tutiladi va bunda nimalarga asoslaniladi? Quyida mashg‘ulot jarayonini loyihalashtirish asosida tashkil etish bosqichlarini keltiramiz: Dars mavzusiga oid materiallarni to‘plash (O‘qituvchining mavzu bo‘yicha tayyorgarligi); Mavzuni o‘rganish maqsadi va vazifalarni aniqlab olish; Dars turi, shakli, metod va vositalarini tanlash; Loyihada ko‘zda tutilgan tushuncha, bilim, ko‘nikma, malakalarni o‘zlashtirish jarayonida sarflanadigan vaqt hajmini (Masalan, musiqa darslarida har bir faoliyatga ajratiladigan vaqt me‘yorini rejalashtirish) hisobga olish; Har bir bosqichda erishiladigan natijalarni asosini tashkil etuvchi (topshiriq, amaliy ko‘rsatib berish) mashq, misollar; Mashg‘ulotni tashkiliy tuzilmasi va yakuni, xulosalar;

Darsning qaysi qismi, uning turi (ma‘ruza, amaliy, seminar, musiqa darslarida esa qo‘shiq kuylash, musiqa tinglash, musiqa savodxonligi) da qo‘llanishidan qat‘iy nazar o‘quvchilarni psixologik, fiziologik xususiyatlari, tayyorgarlik darajalari (ovoz diapozoni, kuylash imkoniyatlari, yosh xususiyatlari) hisobga olinishi lozim.

Bu jarayonda asosiy e'tabor o'quvchilar faolligini oshirish, mustaqil fikrlashga o'rgatish, ijodiy fikrlay olish, ijrochilik malakalarini o'stirish, ehtiyoj va qiziqishlariga ko'ra ish yuritish, ularni ichki imkoniyat va iqtidorlarini ishga solish, o'z- o'zini nazorat qilish, mustaqil bilim olish ko'nikmalarini o'stirishga qaratilishi lozim.

O'qituvchining yuksak pedagogik mahorati, bilim darajasi shubhasiz ta'lim-tarbiyaning muhim omillaridan biridir. Pedagogik mahorati yuqori, tajribali o'qituvchi darsni shunchaki bayon qilib bermaydi. Buni musiqa darslari misolida izohlaydigan bo'lsak, o'qituvchi avvalo o'zining so'z mahorati, cholg'u asbobida chalish, qo'shiq kuylash, turli ko'rgazmali, texnik vositalardan foydalanishi darsni qiziqarli va mazmunli kechishida katta rol o'ynaydi.

Musiqa darslarida aksariyat o'quvchilar o'qituvchiga taqlid qilib kuylashadi, unga ergashadi, andoza oladi, o'qituvchining shaxsiy "namunasi" muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki darsda amaliy ijrochilik yetakchi o'rin tutadi, quruq bayonchilik uslubi bilan hech qanday maqsadga erishib bo'lmaydi.

Puxta tashkillashtirilgan ilmiy - pedagogik tayyorgarlik ta'lim samaradorligini ta'minlaydigan asosiy omillardan biri sanaladi. Ushbu jarayonda faol ishtirok etuvchi o'qituvchilar muntazam ravishda o'zlarining pedagogik mahoratlarini orttirib boradilar hamda ta'lim – tarbiya samaradorligini ta'minlashda, kelajak uchun mas'ul barkamol avlodni kamolga yetkazishda boshqalarga o'rnak bo'lib xizmat qiladilar. Demak har bir ta'lim bo'g'inida shu jumladan umumta'lim maktablarida "Musiqa madaniyati" darslarini olib boruvchi ilg'or pedagoglarning innovatsion faoliyatlari va tajribalarini doimiy takomillashtirib, rag'batlantirib borish orqali yaxshi natijalarga erishish mumkin.

Innovatsion faoliyatni ilmiy asosda tashkil etish munosabati bilan ta'lim jarayoniga ilg'or pedagogik texnologiyalarni kiritishda eng muhimi o'quvchilarni ushbu faoliyatga tayyorgarligi va qiziqishlarini inobatga olish va kerakli texnologiyani tanlash hisoblanadi.

O'quv muassasasi u maktabmi, kollejmi, oliy o'quv yurtimi u yerda asosiy maqsad o'quvchi yoki talabaga bilim berish hisoblanadi. O'qituvchi bilim berishdan tashqari bilim berishning eng qulay, samarali yo'llarini izlab, ta'lim jarayonini qiziqarli va mazmunli o'tishini tashkil etadi. Bunday faoliyatning o'zini ta'lim texnologiyasi deb atash mumkin. Ta'lim texnologiyasi (yunoncha "tehné" – mahorat, san'at, "logos" – tushuncha, ta'limot ma'nolarini anglatadi) yoki pedagogik texnologiyada pedagogik ta'lim berishning turli yo'l, usullarini o'z faoliyatiga joriy etish bilan birga bu jarayonning natija berishiga ishonch hosil qilish kerak.

Pedagogik texnologiya uchun pedagogik mashg'ulot jarayonini belgilashdagi muhim vaziyat va holatlar: o'quvchi yoki talaba bilim olish jarayonida duch keladigan vazifalarni oldindan aniqlash, o'qitishning har bir bosqichida ta'limning mazmuni (o'quv rejasi, dasturi, mavzu mohiyati, o'quv – uslubiy manbalarni mavjudligi) ni belgilash, bilim va tushunchalar, ularni murakkablik darajasi va hajmini o'quvchining bilim va malakalariga moslik darajasini aniqlash, ta'lim – tarbiya shakllari va vositalari (qo'shimcha manbaalar, savol-javob, munozara, test savollari, ko'rgazmaliliklar, texnik vositalar yordamida eshitish, tinglash manbalari) ni tayyorlash; ta'limning natijasi va o'zlashtirish darajasi sifatini baholash mezonlariga mos ravishda o'quvchining egallagan bilim va malakalarini obyektiv baholash uchun dars va darsdan tashqari o'quvchiga beriladigan vazifalarni rejalashtirish kabilar pedagogik texnologiyalarning vazifalari hisoblanadi.

Hozirgi davrda har bir o'qituvchi egallashi lozim bo'lgan ko'nikmalardan biri – darslarni pedagogik texnologiyalar asosida tashkil qilish va o'tkaza olish ko'nikmasidir. O'z tarkibiga ko'ra bu ko'nikma ham serqirra va murakkabdir. Ushbu yo'nalishdagi kuzatuvchilarimiz, tajribali pedagog o'qituvchilar bilan suhbat va mavzuga oid o'quv uslubiy va ilmiy manbaalarni o'rganish natijasida quyidagi xulosalarga keldik.

- darslarni pedagogik texnologiya asosida tashkil etish uchun avvalo o'quv mashg'ulotlari jarayonidan unumli foydalanish darsga nazariy va amaliy tomondan puxta tayyorgarlik ko'rish lozim;
- o'qituvchi o'quv mashg'ulotlari davomida egallagan va yanada mustahkamlab borishi lozim bo'lgan nazariy, pedagogik –psixologik va metodik bilimlarni amaliyotga ongli va samarali qo'llay olish;
- pedagogik texnologiyalarni tadqiq etish va aniq maqsad, loyiha asosida tizimli olib borilishiga erishish;

Xullas, pedagogik texnologiya – ta'lim usuli, ma'lum ma'noda ta'lim jarayoni, vositalari shakl va metodlari majmui. O'quv materiallarini tanlash, qayta ishlab, o'quvchilarni kuchi imkoniyatlari, fanni o'zlashtirish darajasi fanni spesifik tuzilishi xususiyatiga moslab shakli va hajmini o'zgartirish ham ta'lim texnologiyasiga daxldor. O'qituvchining ta'lim jarayoni texnologik metodlar asosida tashkil etishi ko'p jihatdan uning o'ziga bog'liqligi, bilimi ularni har birini tashkiliy tuzilishi xususiyatlarini yaxshi bilishi ta'lim samaradorligi ta'minlashning muhim kafolati bo'ladi.

Demak, pedagogik texnologiya insonga oldindan belgilangan maqsad bo'yicha ta'sir o'tkazish faoliyatidfan iborat. Shuningdek, o'quvchini mustaqil fikrlash, mushohada qilish, bilim olish, darsning faol ishtirokchisiga aylanishini o'rgatishni kafolatlaydigan jarayondir.

Har qanday fanni, shu jumladan musiqa madaniyati fanini o'qitish jarayonida ham faollashtiradigan, ularni darsning faol ishtirokchilariga, mustaqil fikrlovchi mushohada qiluvchi o'z fikrlarini bildira oluvchi o'quvchi sifatida namoyon qilishi uchun imkoniyat yaratuvchi – bu o'qituvchidir. O'qituvchi o'zi va o'rganuvchi o'quvchilar uchun qulay va qiziqarli bo'lgan o'qitish usullari, yo'llari, shakllari, vositalari ulardan foydalanish shart-sharoitlarini belgilaydi, ilg'or pedagogik texnologiyalar yordamida o'quv jarayoni samaradorligini oshirishga harakat qiladi.

Shu boisdan ham pedagogik texnologiya, didaktik texnologiya, ta'lim texnologiyalariga o'quv jarayonidagi eng samarali vositalar sifatida qaralmoqda. Ulardan bugungi kunda jahon pedagogikasi amaliyotida keng foydalanilmoqda.

Pedagogik texnologiya hozirgi kunda eng rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimida bo'lgani kabi bizning respublikamizda ham ta'lim jarayonini tashkil qilish, boshqarish, nazorat qilish bilan bog'liq ishlarda ustuvor o'rinni egallamoqda. Shuning uchun ham pedagogik texnologiyalardan barcha pedagoglar yaxshi xabardor bo'lishi, ta'lim jarayonida ularni qo'llab dars o'tishlariga muhim e'tibor berilmoqda.



Suratda Sharifa Muxitdinova "Ustoz-shogird" an'anasiga ko'ra, shogirdi Nasiba Radjabova bilan faoliyat jarayonida

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. T.: O‘zbekiston 2017 yil, - 489b.
2. Muxitdinova.Sh.S Musiqa madaniyati darsini samaradorligini oshirishda ilg‘or pedagogik texnologiyalarning o‘rni va ahamiyati . "Science and Education" Scientific Journal / April 2023 / 1044b
- 3 Azizxo‘jayeva N. «Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat» Toshkent: O‘qituvchi», 2006 yil.
4. Karimova D. «Musiqliy pedagogik mahorat asoslari»Toshkent., «Moliya», TDPU., 2008 yil.